

Bratislav BLEHA
Univerzita Komenského Bratislava

Profesijný životopis

Doc. RNDr. Branislav Bleha, PhD., je vedúcim oddelenia demogeografie a demografie Katedry humánnej geografie a demogeografie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave. Zaoberá sa predovšetkým prognózovaním, populačnou politikou a populačnou geografiou. Pôsobí ako podpredseda Slovenskej štatistickej a demografickej spoločnosti (od r. 2010). Bol zodpovedným riešiteľom popularizačného projektu APVV so zameraním na demografiu (2007 – 2008), rozvojového projektu MŠ SR s demografickým zameraním (2009), tajomníkom štátnej úlohy „Zmeny demografického vývoja, Atlas obyvateľstva Slovenska“ (2003 – 2006). Je spoluautorom aktuálnej národnej i regionálnej demografickej prognózy SR. Je autorom niekoľkých demografických častí Plánov hospodárskeho a sociálneho rozvoja miest a vidieckych obcí (vrátane Bratislavy) a viacerých expertných demografických štúdií pre privátnu sféru. Je členom medzinárodnej výskumnej iniciatívy COST pre oblasť „shrinking cities“.

AKÁ BOLA, JE A MOHLA BY BYŤ SLOVENSKÁ DEMOGRAFIA A DEMOGEOGRAFIA?

Kľúčové slová: demogeografia, demografia, vývoj, výskumné výzvy

Key words: demogeography, demography, development, research prospects

Úvod

Príspevok sleduje dva hlavné ciele. Prvý cieľ predstavuje stručné (nie vyčerpávajúce) zmapovanie demografického a demogeografického výskumu slovenskej proveniencie počas socialistickej éry a v posledných dvoch dekádach, predovšetkým v kontexte jeho premien po roku 1989. Druhým hlavným cieľom príspevku je pomenovanie hlavných strategických, výskumných a organizačných výziev slovenského demografického a demogeografického výskumu, najmä z pohľadu zvýšenia jeho úrovne a zlepšenia pozície (aspoň) v rámci európskeho geopriestoru. Na splnenie tohto cieľa je, samozrejme, nevyhnutné identifikovať, pomenovať a zhrnúť nedostatky a slabé stránky, o čo sa v príspevku hutne pokúšame. Naposledy takéto hodnotenie vyšlo pred 10 rokmi (Vaňo et al. 2000 [104]), preto je vhodné sa po desaťročí pozrieť, čo a ako sa (ne)podarilo zmeniť. Načrtnutie výskumných výziev demogeografie zhodou okolností v tom istom roku publikoval aj Mládek (2000 [66]).

Mapované príspevky boli často na styčnej ploche s inými vedeckými disciplínami (históriou, ekonómiou, sociológiou a inými), prípadne v nejakej svojej časti prešahovali pomyselné hranice demografie (demogeografie). V takom prípade sme iba na základe vlastného subjektívneho názoru určili, či daný vedecký výstup do prehľadu zaradiť, alebo nezaradiť. V súčasnosti dochádza k stieraniu rozdielov a hraníc medzi vednými disciplínami, a to nielen čo sa týka demogeografie, ale aj ostatných (predovšetkým humánno-geografických) subdisciplín. V príspevku tiež pomerne voľne

narábame s termínmi demografický a demogeografický. Sú to autonómne vedné odbory, predsa však miera ich prelínania je vysoká. Každopádne, veľmi vhodný sa na hodnotenie populačného vývoja javí širší termín populačné štúdie, tak ako sa využíva aj v anglofónnej literatúre. Podľa definície National Taxonomy of Exempt Entities v rámci National Center for Charitable Statistics (NCCS) sú populačné štúdie resp. organizácie sa tým zaoberajúce definované ako „organizácie s výskumom v oblasti spoločenských vied zahrnujúce systematické štúdium populačným modelov a fenoménov a príbuzných problémov sociálnej štruktúry a správania“. Táto definícia konvenuje nášmu chápaniu populačných štúdií ako širšie zameranej disciplíny. Príkláňame sa k chápaniu demografie ako „jadra“ populačných štúdií, pričom populačné štúdie predstavujú určitú superpozíciu viacerých spoločenských disciplín. Pri analýze textov sme, vychádzajúc z osobnej subjektívnej skúsenosti, cítili určité rozdiely v prístupoch geografov a demografov k populačným procesom a štruktúram ako objektu ich štúdia, a to najmä v prvej etape, ktorá je v príspevku hodnotená. Postupne sa tieto rozdiely akoby stierajú, badať, že vzájomné rezervy vo využívaní metód druhej disciplíny sa znižujú a najmä demografi si osvojujú metódy geografie, geografi naopak aj náročnejšie metódy demografickej analýzy.

Slovenská demografia a demogeografia do roku 1989

Pohľad do histórie slovenskej demogeografie a demografie naznačuje, že ide o históriu pomerne krátku. Hodnotiac obdobie po roku 1918, je nevyhnutné konštatovať, že slovenský výskum v tejto oblasti zaostával za výskumom v Českej republike. Slovenský výskum bol viac priestorovo, geograficky orientovaný, kým vyslovene demografické analýzy a výskumné smery boli doménu českých demografov, tí dôkladne skúmali okrem českého aj slovenský populačný vývoj – hlavne národnú úroveň, predovšetkým Srb (1968 [89], 2002 [90]), Vereš (1983 [109], 1986 [110]), demogeografické príspevky publikoval Häufler (príspevok špeciálne pre územie SR z roku 1966 [29]).

Kým v Českej republike vznikli viaceré učebnice demografie, na Slovensku v podstate iba jedno demogeograficky ladené skriptum od Bašovského a Mládeka z roku 1985 [7] (I. vydanie). Učebné texty vznikli aj na Vysokej škole ekonomickej (Vojtko, 1976 [113]). Populačnému vývoju sa na rozdiel od Českej republiky do roku 1989 vždy venovali skôr geografi (prípadne čiastočne lekári – napríklad A. J. Chura ešte v predvojnovom období, a sociológovia). Samozrejme, že aj v Českej republike vznikali aj demogeografické príp. regionálno-demografické práce, pričom v tejto súvislosti treba spomenúť hlavne meno J. Korčáka. V Českej republike má zároveň oveľa dlhšiu tradíciu časopis Demografie, ktorý vychádza už od roku 1959.

Ak by sme mali spomenúť vzhľadom na limitovaný rozsah iba vybraných slovenských odborníkov, ktorí sa problematikou vývoja obyvateľstva, populačnými procesmi a štruktúrami systematicky zaoberali v predsocialickej a socialistickej ére, určite v žiadnom prípade nemožno opomenúť štyri mená: Svetoň, Verešik, Očovský a Hanzlík, profesionálne zviazané predovšetkým so Slovenskou akadémiou vied. Ako prvý z nich začal publikovať J. Svetoň už v období pred rokom 1948, toho času išlo najmä o etnickú a národnostnú problematiku. Spomenúť možno jeho príspevky

z rokov 1954 [92] (triedna štruktúra), 1956 [93] (migrácia pred rokom 1938), významné sú jeho skôr užšie demograficky ladené príspevky o úmrtnosti, ktorej sa venoval na sklonku vedeckej kariéry (napríklad z rokov 1961, 1963). Už v roku 1956 publikoval v Geografickom časopise regionálnu demografickú štúdiu Trnavy Verešik [111], viaceré štúdie venoval vekovému zloženiu populácie (napr. 1984 [112]). V Atlase SSR z roku 1980 pôsobil ako vedúci tematickej skupiny „Obyvateľstvo a sídla“, kde bol zároveň autorom väčšieho počtu tematických máp. J. Hanzlík [33]. V tejto kapitole bol aj autorom viacerých máp. To už bol skúseným výskumníkom, keď regionálnu demografickú analýzu Žitného ostrova publikoval v Geografickom časopise v tom istom roku ako Verešik (1956 [111]). V Atlase ČSSR z roku 1966 bol ako jediný zo slovenských výskumníkov autorom tematických máp. Š. Očovský, ktorý bol aktívny v danej oblasti od 60. rokov minulého storočia, a to až do 90. rokov, keď ešte na Geografickom ústave viedol projekt VEGA, ktorého súčasťou bolo aj skúmanie vývoja obyvateľstva, jeho zdravotného stavu, štruktúr (http://www.geography.sav.sk/sk/files/pastproj/Projekty1994_1996.pdf).

Zo starších Očovského štúdií možno spomenúť tú z roku 1968 [69], ktorá sa zaoberala vývojom a zmenou počtu obyvateľstva v ČSSR, z novších štúdií z roku 1992 [70], ktorá sa zaoberala faktormi zmien etnickej štruktúry. Z ďalších geografov sa demogeografickej problematike so zreteľom na vývoj a rozmiestnenie obyvateľstva zaoberal Bašovský (1973 [4]) vrátane prác v spoluautorstve (1977 [5], 1983 [6]). Pekným, ale skôr ojedinelým príkladom využitia modelovania v demogeografii z toho obdobia sú štúdie Paulova a Poláčika (1979 [73]) a Bezáka a Paulova z roku 1984 [10] (na báze hustoty zafundenia). Hoci väčšinu publikácií napísal z oblasti cestovného ruchu, venoval sa ďalší pracovník GÚ SAV Mariot aj migrácii (1975 a [51], 1975 b [52], 1976 [53] a. i.). Opomenúť by sme nemali demograficky ladené práce Z. Finkovej, napríklad tie z roku 1977 [27] a 1986 [28] publikované v českej Demografii, v ktorých sa zamerala na procesy demografickej reprodukcie, ale aj na populačnú klímu rímskych žien. Viacero autorov sa zaoberalo regionálnymi štúdiami, napríklad Olas Horným Požitavím (1976 [72]), Ištok vybranými mestami východného Slovenska (1987 [39], 1989 [40]), Štecová okresom Prešov (1983 [96]).

Samozrejme, nájdeme aj niektoré ďalšie publikácie viacerých autorov viac či menej blízke predmetu demografie a demogeografie, napríklad práce venované rímskemu etniku (ako mnohé práce A. Manna z roku 1992 [50], príspevok Horeckého a Srba z roku 1986 [35], práce Horváthovej napríklad z rokov 1960 [36] a 1988 [37]) pohľady medicíny resp. medicínskej geografie na distribúciu úmrtnosti podľa príčin smrti od Krajčira (1978 [46], 1980 [47]), pohľady historickej demografie (napríklad Tajták 1980 [97]). Viaceré práce sa venovali vystažovalectvu zo Slovenska (napríklad Stolárik, 1980 [91]).

Čo sa týka organizácie demografie a demografickej štatistiky, oficiálna demografická štatistika v období do roku 1989 bola v gescii Slovenského štatistického úradu. V jeho gescii bolo aj vydávanie oficiálnych národných, krajských príp. okresných populačných prognóz, niektoré vznikali aj pre Slovensko na Federálnom štatistickom úrade v Prahe. Zastrešujúcou organizáciou združujúcou štatistikov a demografov sa v roku 1968 stala Slovenská demografická a štatistická spoločnosť, ktorej členmi boli,

samozrejme, aj niektorí geografi inklinujúci ku geografii obyvateľstva. Možno skonštatovať, že v tomto období slovenská demografia zaostávala za tou českou, po stránke kvalitatívnej, kvantitatívnej i organizačnej. Tradícia demografického výskumu bola v Česku dlhšia a hlbšia. Počtom špecializovaných pracovníkov, publikácií, a v konečnom dôsledku aj kvalitou, širokospektrálnosťou a hĺbkou výskumov česká demografia výrazne prevyšovala tú slovenskú. Veď napríklad prvá oficiálna, hoci neoficiálne už tretia slovenská demografická konferencia sa konala až v roku 1992. V roku 2010 sa pritom konala už 40. konferencia České demografické spoločnosti. Vaňo et al. (2000 [105], s. 3) vo výpovednej štúdii k tomu píše: „...Treba otvorene priznať, že to bola česká demografia, ktorá hrala rozhodujúcu úlohu. Príčin bolo viac. Určite svoju úlohu zohrala tradícia, ktorú si Česi priniesli do spoločného štátu.“ Treba dodať, že takáto historická „marginalita“ sa odstraňuje veľmi ťažko.

Obdobie 90. rokov – zvýšenie záujmu o demografickú problematiku

Razantné zmeny, ktoré nastali po roku 1989, boli impulzom pre všetky disciplíny humánnej geografie i pre regionálnu geografiu. Spoločenská transformácia a jej priestorové prejavy sú v podstate „nevyčerpatelnou a nekončiacou studnicou“ výskumných nápadov v geografii. Hĺbka zmien v oblasti demografickej reprodukcie a priestorové rozdiely v prejavoch týchto zmien v rámci Slovenska predstavovali zrejme jeden z nosných faktorov zvýšenia záujmu o demografický vývoj, a to nielen u demografov a humánnych geografov, ale aj u ďalších spoločenských vedcov. Zdá sa, že v oblasti demografického vývoja napriek razantnosti a rýchlosti zmien v 90. rokoch minulého obdobia zmeny neustále pokračujú a „transformácia“ nie je na konci. Ostatne, ťažko definovať tento koniec práve v oblasti takej citlivej, ako je reprodukčné a rodinné správanie. Kým napríklad transformácia vzťahov (privatizácia, transformácia podnikov, pretvorenie dodávateľsko-odberateľských vzťahov a podobne – teda prechod na trhové hospodárstvo ako také) v ekonomickej sfére sa udiala často aj riadene a v základných rysoch je v podstate ukončená, v oblasti rodinného správania reprodukcie prebiehajú neustále premeny a zmeny. Navyše, tie zmeny formujú a budú výrazne formovať trajektóriu sociálno-ekonomického vývoja. Týmto konštatovaním chceme iba opäť podčiarknuť dobre známy a zrejmy význam demografického a demogeografického výskumu.

Pri hodnotení obdobia 1990 – 2010 sme sa rozhodli skĺbiť dominantný chronologický prístup s chorologickým (pracoviská a pracovníci) tematickým prístupom do tej miery, ako je to len možné. Samozrejme, nie je jednoduché aplikovať tento „hybridný“ prístup. Hodnotenie sme tu rozdelili na obdobie 90. rokov a prvú dekádu tohto tisícročia. Ide o rozdelenie čiastočne symbolické a formálne, uľahčujúce evaluáciu. Predsa však, ako neskôr naznačíme, koncom 90. rokov dochádza k zmene situácie v oblasti demografie a demogeografie minimálne z hľadiska organizačného, ale aj z pohľadu kvantity a kvality výskumu a publikačných výstupov.

Hoci sme explicitne nepočítali presný počet výstupov viazucich sa na demografiu a demogeografiu, možno jednoznačne konštatovať dominanciu pracovísk z Bratislavy, ako sú predovšetkým Geografický ústav SAV, Prírodovedecká fakulta UK, Fakulta matematiky, fyziky a informatiky UK, a, samozrejme, Štatistický úrad SR

(a jeho príspevková organizácia Infostat). Tematicky by sa dali výstupy 90. rokov 20. storočia klasifikovať nasledovne:

- a) komplexné a čiastkové demografické analýzy vybraných administratívnych a geografických regiónov, sídiel (Baráth 1992 [3], Bačík 1999 [1], Bátorová 1999 [8], Dušová 1993 [26], Kandráčová 1995 [45], Lauko a Nemček 1998 [49], Popjaková 1997 [85], Podolák 1997 [83] a ďalšie);
- b) demografické analýzy vybraných demografických procesov na národnej úrovni – úmrtnosť (českí autori Burcin a Stloukal 1991 [22], Příkazský st. a Příkazský ml. 1992 [88], Volná 1991 [114], Chovancová 1999 [38] – aj okresná úroveň, a iní), rozvodovosť (Halašová 1991 [30], Hanicová a Vojtková 1993 [32] a iní), potratovosť (Pastor 1991 [74]), sobášnosť (Vaňo 1998 [103] – spolu s rozvodovosťou, Piscová 1995 [80] a iní), pôrodnosť, plodnosť a reprodukčné zámery (Matulník a Pastor 1997 [56], Mládek a Chovancová 1997 [67], Volná et al. 1999 [115] a iní);
- c) demografické, demogeografické a humánno geografické analýzy migrácie (Bezák 1991 a [11], 1991 b [12], Halás 1999 [31], Jurčová 1996 [41], Očovský 1993 [71], Podolák 1994 [81], 1995 [82] a iní);
- d) analýza demografických štruktúr, národností, etník (Mládek 1995 [63], Michálek 1995 [61], Očovský 1992 [70], 1993 [71], Pastor 1994 [75] a viaceré ďalšie);
- e) prognózovanie, modelovanie a metodológia v demografii a demogeografii (Bezák a Holická 1995 [13], Vaňo 1995 [101], 1996 [102], Matlovič 1995 [54]);
- f) všeobecne (komplexnejšie poňaté demografické a demogeografické analýzy Slovenska (Ševčíková a Tirpák 1997 [98], 1998 [99], Mládek et al. 1998 [65] a ďalšie);
- e) demografické teórie v kontexte slovenského populačného vývoja (Pastor 1997 [76], 1998 [77], Mládek 1998 [64]);
- f) učebné texty (Mládek 1992 [62]).

Nové milénium – ďalší (i kvalitatívny) rozvoj

Už sme naznačili, že prelom milénia možno chápať ako približný medzník vo vývoji slovenskej demogeografie a demografie. Súvisí to najmä so vznikom dvoch špecializovaných pracovísk, a to Oddelenia demogeografie a demografie v rámci Katedry humánnej geografie a demogeografie (1998) a Výskumného demografického centra pri Infostate. V končiacom sa decéniu práve tieto dve pracoviská systematicky produkovali publikačné výstupy. Na oddelení demogeografie a demografie sa začalo s výučbou demogeografov na magisterskom stupni, od roku 2009 aj na bakalárskom stupni v prepojení s geografiou. Nikde inde na Slovensku sa demografia a demogeografia ako špeciálny študijný program neštuduje. Výskumné demografické centrum začalo s ucelenou sériou publikácií Populačný vývoj Slovenska (od roku 2000), v roku 2003 prvýkrát aj za okresy SR. V roku 2003 na jeho pôde vznikla pe-

dagogicky ladená publikácia Zákklady demografie. Pravidelne sú publikované rôzne tabuľky života. Vyšiel Atlas úmrtnosti (Mészáros 2008 [59]). Vznikla séria prognóz (Vaňo 2002 a [106], b [107], 2004 [108], Bleha a Vaňo 2007a [16], 2008 [18]). Podarilo sa vydať aj Slovník demografických pojmov v dvoch vydaniach (Jurčová 2002 [42], 2005 [44]). Na Oddelení demogeografie a demografie okrem viacerých ďalších predovšetkým demogeograficky ladených publikácií možno vyzdvihnúť vznik aj v európskych pomeroch ojedinelého Atlasu obyvateľstva Slovenska (2006) a pridruženej textovej monografie. Podarilo sa umiestniť štúdie aj v renomovanejších európskych časopisoch (Potančoková et al. 2008 [86]). V súvislosti s Výskumným demografickým centrom treba spomenúť nielen výskumnú činnosť, ale aj prácu pri príprave demografických dát pre bilanciu, pohyb obyvateľstva a pramenné diela v tesnej kooperácii s materským Štatistickým úradom Slovenskej republiky.

Nie je priestor na podrobné zhodnotenie celého spektra publikačných výstupov. Každopádne treba skonštatovať výrazný kvantitatívny nárast počtu publikácií. Vzniklo niekoľko monografií (napríklad Bleha ed., 2009 [15]) a učebníc – v roku 2005 jedna (Matlovič [55]) a v roku 2010 dve vysokoškolské učebnice (Bleha a Nováková 2010a [19], b [20]).

Celkovo sa rozširuje odvetvová pestrosť výskumu. Vyšli napríklad publikácie zamerané na populačnú politiku (Bleha a Vaňo 2007b [17]), niektoré metodologicky ladené štúdie (Mészáros 2004 [58], 2009 [80]), historicko-demografické štúdie (napríklad Tišliar 2006 [100], Šprocha 2008 [94], Bernát 2007 [9]), kvalitatívne ladené štúdie (Potančoková 2009 [87]), ďalšie teoreticky ladené štúdie (Matulník 2001 [57], Pastor 2002 [78], 2004 [79]). Do popredia sa popri vnútornej migrácii (napr. Bezák 2002 [14], Podolák 2002 [84], Jurčová 2005 [43]) dostáva aj zahraničná migrácia, kde treba spomenúť viaceré práce Divinského (napríklad monografie z rokov 2005 [24] a 2007 [25]). Vznikli detailné štúdie o demografickom starnutí, a to aj v priestorovom pohľade (napríklad Mládek a Káčerová, 2008 [[68]).

Positívne je konštatovanie, že viaceré štúdie sú produktom spolupráce týchto dvoch prípadne viacerých pracovísk (napríklad SAV). Bolo riešených viacero demograficky a demogeograficky zameraných projektov, napríklad VEGA projekty, projekt podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja (2007 – 2009), rozvojový projekt Ministerstva školstva (2009), štátna úloha výskumu a vývoja (2003 – 2006). Oproti 90. rokom z tohto aspektu ide o nebyvalý posun. Čo je však mimoriadne pozitívne, po roku 2000 začala dorastať nová generácia odborníkov, skončených, resp. končiacich doktorandov (do roku 2010 vo Výskumnom demografickom centre dvaja, na Prírodovedeckej fakulte piati), ktorí aktívne publikujú a zvyšujú úroveň výskumu a sú zároveň dôležitým predpokladom – základňou pre budúci vývoj vedného odvetvia. Ako doklad nárastu publikačnej činnosti svedčí počet výstupov predošlého a terajšieho končiaceho decénia z hľadiska zamerania štúdií v časopise Slovenská štatistika a demografia. Spomeňme, že kým zo všetkých čísel ročníkov 1997, 1998 a 1999 sme napočítali iba 10 demograficky ladených štúdií, v rokoch 2007, 2008 a 2009 ich bolo viac ako dvojnásobok.

Podarilo sa začať tradíciu diskusných popoludní, kde sa stretávajú odborníci z viacerých inštitúcií a na ktorých vystúpili aj niektorí významní zahraniční odborníci. Hoci sa demografické popoludnia uskutočňujú pravidelne a uskutočnilo sa ich už viac ako 70, záujem o ne a účasť na nich nemožno hodnotiť celkom uspokojivo vzhľadom na potenciálnu základňu účastníkov. Pritom sa podarilo na tieto popoludnia pritiahnúť prednášajúcich napríklad aj z Vienna Institute of Demography a z International Institute for Applied System Analysis (napríklad Caroline Berghammer, Krystof Zeman, Vegard Skirbekk, Dalkhat Ediev, a ďalší). Tematicky dominujú domáce okruhy a výsledky demografických výskumov, niektoré prezentácie sú sprístupnené na stránke Výskumného demografického centra.

Určite sa oproti stavu spred 10 rokov zlepšila účasť na zahraničných konferenciách, hoci stále nejde o ideálny stav. Aj vďaka aktivite demografov (vrátane mediálnych aktivít) sa zlepšilo všeobecné povedomie o demografickej problematike na Slovensku, a to jednak medzi predstaviteľmi decíznej sféry, jednak u laickej verejnosti. Možno skonštatovať, že demografické dáta aj problematika sú podrobnejšie a kvalitnejšie prezentované (stránky Infostat, stránka ŠÚ SR, stránka demografia.sk) oproti stavu spred 10 rokov. Na webe sa objavujú aj vďaka aktivite geografov vizuálne prepracované demografické dáta (napr. <http://sodb.infostat.sk/scitanie/>), objavilo sa niekoľko takto ladených štúdií (Bačík 2007 [2], Kusendová a Bačík 2009 [48]). Podotýkame, že od roku 2004 vychádza ďalší podobne zameraný časopis Forum Statisticum Slovacum, v ktorom sa publikujú aj demografické príspevky.

Namiesto záveru – kľúčové výzvy

Hlavné úlohy a výzvy možno rozdeliť do dvoch kategórií, hoci úzko prepojených. Prvú kategóriu predstavujú „organizačné“ výzvy.

- a) Za kľúčovú považujeme výzvu na ďalšieho zlepšovanie a zintenzívnenie zahraničných kontaktov a zapojenie do významných zahraničných projektov. To pomôže zvýšiť povedomie o slovenskom demografickom a demogeografickom výskume. Samozrejme, toto povedomie treba primárne budovať cez hodnotné články v zahraničných časopisoch. Na druhej strane, ich umiestnenie v prestížnych časopisoch je jednoduchšie v prípade, keď ide o výsledky medzinárodnej spolupráce. Bolo by ideálne, aby v horizonte najbližších rokov bola slovenská obec schopná umiestniť do zahraničných demografických časopisov aspoň 4 – 5 štúdií ročne. Kvalitatívny posun (metodologický, teoretický) inak jednoducho nie je možný.
- b) Veľmi dôležitá sa javí výzva užšej spolupráce s príbuznými disciplínami. Peknou ukážkou spájania disciplín je vznik Atlasu obyvateľstva, na ktorom špecialisti demografi a demogeografi prvýkrát užšie spolupracovali, čo malo pozitívny konečný efekt. Predsa však, vzájomné povedomie o zameraní výskumu by mohlo byť väčšie. Ako veľmi vhodná a užitočná sa javí spolupráca s historikmi a sociológmi. Obzvlášť to platí v takej malej krajine, akou je Slovensko.
- c) Demografi a humánni geografi by sa mali viac uchádzať aj o projekty aplikovaného výskumu, expertízy a pod. Nejde o zvýšenie kvality výskumu, na to slúži základný

výskum. Ide o zvýšenie prestíže odboru ako takého. Často vyslovene demografické a geografické problémy riešia iní odborníci, ktorým to „neprislucha“. Týka sa to analýz obyvateľstva v strategických plánoch obcí a regiónov, týka sa to regionálnych disparít, sociálno-ekonomických a demografických prognóz.

Druhú kategóriu predstavujú samotné výskumné výzvy. Ako prvú možno spomenúť výskumnú výzvu týkajúcu sa reprodukčných a rodinných zámerov, populačnej klímy. To, čo konštatovali autori z Výskumného demografického centra pred desiatimi rokmi, je žiaľ stále platné. Slovensko nemá také kvalitné a detailné informácie o reprodukčných a rodinných zámeroch ako väčšina vyspelých európskych krajín. Problém tkvie najmä v rovine finančno-organizačnej. Od zrealizovania takéhoto zisťovania sa pritom odráža ďalší pokrok vo výskume v tejto oblasti. V tejto súvislosti je namieste prieskum postoju obyvateľstva k opatreniam populačnej politiky, ktorý už bol pilotne realizovaný a v súčasnosti sa vyhodnocuje na Oddelení demogeografie a demografie. Vzhľadom na jeho (iba) pilotný charakter sa plánuje ďalšie rozšírenie prieskumu na reprezentatívnu vzorku pre Slovensko popri vyššie spomenutom reprodukčnom zisťovaní.

Možno konštatovať (druhá výzva), že výrazne svetom populačných štúdií hýbe interdisciplinárny výskum zdravia. Ako konštatuje autorka Harris (2010 [34], s. 1), zdravie je a vždy bolo jadrovou časťou výskumu populačnej vedy. Výskum zdravia je, samozrejme, podmienený jeho uchopením a definovaním. Každopádne, imanentnou súčasťou výskumu zdravia je aj demografický výskum úmrtnosti. Je to oblasť, kde si demografi sami neporadia. Ukazuje sa, že popri užitočných konceptoch odvrátenej úmrtnosti (pozri Mészáros 2009 [60]) a rozvoji ďalších sofistikovaných metód na meranie úmrtnosti a dlhovekosti (k tomuto pozri napríklad Bongaarts 2005 [21], Canudas-Romo 2010 [23]), výskum zdravia (v rámci toho chorobnosti, úmrtnosti) sa nezaobide bez tímového prístupu. Na Slovensku doteraz nemáme celkom uspokojivú odpoveď na príčiny podôb priestorovej diferencovanosti úmrtnosti a nie je v silách demogeografie samotnej, aby túto uspokojivú odpoveď aj dala. Na druhej strane, sú k dispozícii údaje zo zisťovania o zdraví (EHIS 2009), ktoré predstavujú cenný podklad pre demografický výskum.

Za mimoriadne významný považujeme výskum v oblasti rozvodovosti vrátane jej priestorovej diferencovanosti a longitudinálneho prístupu k jej výskumu. Vzhľadom na pokračujúci rast úrovne a intenzity rozvodovosti sa z nej podľa nášho názoru stáva závažný spoločenský problém, ktorý sice môže paradoxne prispieť k zvýšeniu plodnosti, negatívne javy s ňou spojené sú však prevažujúce. Možno predpokladať, že vo viacerých regionálnych sobášnych kohortách je už výrazne viac ako polovica manželstiev uzavretých v období pred 20 a viac rokmi rozvedených, avšak bolo by to treba reálne kvantifikovať.

Špeciálnu pozornosť si zasluhuje ďalšie skúmanie demografických procesov, početnosti a zloženia rómskej populácie vrátane prognózy jej vývoja. Analýzy naznačujú (Šprocha a Pukačová 2009 [95]), že vysoká plodnosť v kombinácii so štruktúrnym momentom bude pôsobiť na výrazný populačný rast (v porovnaní so slovenským priemerom) so všetkými predovšetkým sociálnymi a makroekonomickými dô-

sledkami. Nielen prognózy rómskej populácie, ale aj aktualizácia národných a regionálnych prognóz sú dôležitým výskumným momentom, hlavne v kontexte pričádzajúceho cenzu. Žiadajú sa nové teoretické prístupy a aplikácia aktuálnych metodologických prístupov (probabilistické, mikrosimulácie).

Hoci skúmanie vplyvov a dosahov na spoločnosť a regióny nie je v jadre vedeckého záujmu demografie ani demogeografie, ich zástupcovia sa na nich dlhodobo spolupodieľajú. V tejto súvislosti by sme spomenuli (momentálne vyhodnocovaný) prieskum postojov volených predstaviteľov samosprávy k demografickým otázkam. Aktuálne sú výsledky demografických analýz aj prognóz v strategickom plánovaní regiónov a obcí, ktoré takto približujú výsledky výskumu potrebám praxe.

Zoznam vymenovaných výskumných výziev si nekladie za úlohu byť vyčerpávajúci. Viaceré výzvy čakajú na poli priestorových, populačno-geografických výskumov. Bolo by vhodné aplikovať nové prístupy k meraniu demografických, regionálnych, ale aj priestorových nerovnomerností, pokúsiť sa o identifikáciu – regionalizáciu (a následne ich regionálnu typizáciu) „čírých“ regionálnych populácií, keďže administratívne útvary tak z funkčného hľadiska, ako ani z demografického nespĺňajú požadované atribúty. Možno s istotou konštatovať, že na poli slovenskej demografie a demogeografie odborníkov čaká ešte veľa práce. Cieľom musí byť produkovanie takých vedeckých výstupov, ktoré vydobyjú týmto vedným disciplinám všeobecné uznanie a pozornosť v medzinárodnom či aspoň európskom kontexte.

Podakovanie

Výskum bol riešený s podporou Vedeckej grantovej agentúry Slovenskej republiky (VEGA) v rámci projektu č. 1/0709/11 „Adaptabilita priestorových systémov v posttransformačnom období“, a je súčasne výsledkom implementácie projektu OP Výskum a vývoj pre projekt: Centrum pre rozvoj sídelnej infraštruktúry znalostnej ekonomiky, ITMS 26240120002, spolufinancovaného zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

LITERATÚRA

- [1] Bačík, M.: Vývoj celkového prírastku obyvateľstva v okrese Banská Bystrica v období 1869 – 1995. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Matthiae Belii, Geografické štúdie*, 6, 1999, s. 208 – 216.
- [2] Bačík, V.: Využitie vybraných technológií pre distribúciu výsledkov zo sčítania obyvateľstva, domov a bytov na príklade Bratislavských obcí. *Demografie*, 49, CD-ROM, 2007, s. 321 – 333.
- [3] Baráth, J.: Analýza populačného vývoja obcí okresu Levice v období 1970 – 1991. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Matthiae Belii, Geografické štúdie*, 1, 1992, s. 98 – 112.
- [4] Bašovský, O.: Pohyb obyvateľstva a regionálna štruktúra ČSSR. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Economico-Geographica*, 12, 1973, s. 97 – 112.

- [5] Bašovský, O., Majbová, E.: Koncentrácia obyvateľstva SSR a problémy životného prostredia. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Formatio et Protectio Naturae*, 2, 1977, s. 27 – 42.
- [6] Bašovský, O., Hvozďárová, E., Povincová, E.: Zmeny v rozložení obyvateľstva za posledných 100 rokov v regionálnych geomorfologických jednotkách Slovenska. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 22, 1983, s. 141 – 166.
- [7] Bašovský, O., Mládek, J.: *Geografia obyvateľstva a sídel*. Geografický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 1985.
- [8] Bátorová, S.: Regionálna diferencovanosť dynamiky obyvateľstva Nitrianskeho kraja. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Folia Geographica*, 3, 1999, s. 5 – 13.
- [9] Bernát, L.: Natalita v matrikách Dubnice nad Váhom v rokoch 1667 – 1900. *Bratislava, Slovenská štatistika a demografia*, 17, 2007, s. 106 – 132.
- [10] Bezák, A., Paulov, J.: Calibrating and Testing the Intraurban Population Density Model: the Case of the City of Bratislava. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 24, 1984, s. 55 – 61.
- [11] Bezák, A.: Migračné toky a regionálna štruktúra Slovenska: Hierarchická regionalizácia. *Geografický časopis*, 42, 1991 a, s. 193 – 201.
- [12] Bezák, A.: Migračné toky a regionálna štruktúra Slovenska: Nehierarchická regionalizácia. *Geografický časopis*, 42, 1991 b, s. 265 – 275.
- [13] Bezák, A., Holická, A.: Komparatívna analýza extrapolačných modelov pre regionálne populačné projekcie. *Geografický časopis*, 47, 4, 1995, s. 233 – 246.
- [14] Bezák, A.: Interregionálne migrácie na Slovensku v rokoch 1981 – 1998. *Sociológia*, 34, 2002 a, s. 327 – 344.
- [15] Bleha, B.: *Demografické prognózovanie: Význam a neurčitost' v kontexte poznania a možnosti ovplyvňovania demografického vývoja*. Habilitačná práca, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, 2009.
- [16] Bleha, B., Vaňo, B.: *Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2025 (aktualizácia)*. Infostat, Bratislava, 2007 a.
- [17] Bleha, B., Vaňo, B.: Niektoré teoretické a metodologické aspekty populačnej politiky a náčrt jej koncepcie pre SR. *Sociológia*, 39, 2007 b, s. 62 – 80.
- [18] Bleha, B., Vaňo, B.: *Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch SR do roku 2025*. Infostat, Bratislava, 2008.
- [19] Bleha, B., Nováková, G.: *Praktikum z demogeografie a demografie 1*, 1. vydanie, Geografika, Bratislava, 2010 a.
- [20] Bleha, B., Nováková, G.: *Praktikum z demogeografie a demografie 2*, 1. vydanie, Geografika, Bratislava, 2010 b.
- [21] Bongaarts, J.: Long - Range Trends in Adult Mortality: Models and Projection Methods. *Demography*, 42, 2005, s. 23 – 49.
- [22] Burcin, B., Stloukal, L.: Úmrtnosť českej a slovenskej populácie z hľadiska historicky minimálnych mŕtvotnosti. *Demografie*, 33, 1991, s. 106 – 113.
- [23] Canudas-Romo, V.: Time Trends and Record Values for Longevity. *Demography*, 47, 2010, s. 299 – 312.
- [24] Divinský, B.: *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike – Stav, trendy, Spoločenské súvislosti*. Fridrich Ebert Stiftung, Bratislava, 2005.

- [25] Divinský, B.: Labor market – migration nexus in Slovakia: time to act in a comprehensive way, International Organisation for Migration, Bratislava, 2007.
- [26] Dušová, R.: Zmeny v štruktúre obyvateľstva okresu Nové Zámky za posledných 21 rokov. Slovenská štatistika a demografia, 3, 1993, s. 31 – 41.
- [27] Finková, Z.: Šetrenie populačnej klímy rómskych žien. Demografie, 19, 1977, s. 269 – 301.
- [28] Finková, Z.: Rozvodovosť v SSR a ČSR v rokoch 1950 až 1980. Demografie, 28, 1986, s. 299 – 312.
- [29] Häufner, V.: Příspěvek ke geografii obyvatelstva Slovenska – rozdíly počtu obyvatel mezi r. 1921 a 1961. Geografický časopis, 18, 1966, s. 44 – 50.
- [30] Halašová, E.: Vývoj rozvodovosti na Slovensku v rokoch 1950 – 1990. Slovenská štatistika a demografia, 1, 1991, s. 73 – 80.
- [31] Halás, M.: Migrácia obyvateľstva medzi SR a ČR a jej dôsledky. In: Minár, J., Trizna, M. eds. Teoreticko-metodologické problémy geografie, príbuzných disciplín a ich aplikácie. Univerzita Komenského, Bratislava, 1999, s. 180 – 185.
- [32] Hanicová, K., Vojtková, M.: Rozvodovosť na Slovensku v roku 1989. Slovenská štatistika a demografia, 3, 1993, s. 38 – 48.
- [33] Hanzlík, J., Horváth, P.: Demografické problémy Žitného ostrova. Geografický časopis, 8, 1956, s. 27 – 133.
- [34] Harris, K, M.: An Integrative Approach to Health. Demography, 47, 2010, 1–22.
- [35] Horecký, M., Srb, V.: Cigánske etnikum v hlavnom meste SSR Bratislave. Demografie, 28, 1986, s. 269 – 275.
- [36] Horváthová, E.: Niektoré historicko-etnografické problémy pri riešení cigánskej otázky po r. 1945. Slovenský národopis, 8, 1960, s. 240 – 256.
- [37] Horváthová, E.: K etnosociálnej a migračnej dynamike Cigánov. Slovenský národopis, 36, 1988, s. 10 – 20.
- [38] Chovancová, J.: Vzťah úmrtnosti a vekovej štruktúry obyvateľstva na úrovni okresov Slovenska. In: Zborník príspevkov zo 7. slovenskej demografickej konferencie „Demografické, zdravotné a sociálno-ekonomické aspekty úmrtnosti“, Trenčianske Teplice (SŠDS) 1999, s. 48 – 61.
- [39] Ištók, R.: Náčrt geografických podmienok zázemí Spišskej Novej Vsi a Levoče so zameraním na vývoj ich obyvateľstva. In: Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Prírodné vedy, 22, 1987, s. 247 – 274.
- [40] Ištók, R.: K vývinu koncentrácie obyvateľstva do miest Stará Ľubovňa, Svidník a Vranov nad Topľou ako centier novovytvorených okresov. In: Michaeli, E. ed. Zborník referátov z geografického seminára. Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, Prešov, 1989, s.106 – 111.
- [41] Jurčová, D.: Nová migračná situácia v Slovenskej republike. Demografie, 38, 1996, s. 18 – 25.
- [42] Jurčová, D.: Krátky slovník základných demografických pojmov. Infostat. Bratislava. 2002.
- [43] Jurčová, D.: K niektorým aktuálnym problémom migrácie obyvateľstva. In: Naša demografia – súčasnosť a perspektívy. Zborník príspevkov 10. demografickej konferencie, Smolenice (SŠDS), 2005, s. 80 – 85.
- [44] Jurčová, D.: Slovník demografických pojmov. Infostat, Bratislava, 2005.
- [45] Kandráčová, V.: Príspevek k analýze prirodzeného populačného vývoja mezo-

- regiónu – okresu Prešov. *Acta Facultatis Paedagogicae Universitatis Šafarika-nae, Prírodné vedy*, 26, 1995, s. 168 – 196.
- [46] Krajčír, A.: Medikogeografický pohľad na rozšírenie infekčných a parazitárnych chorôb na Slovensku na báze mortality. *Geografický časopis*, 30, 1978, s. 313 – 330.
- [47] Krajčír, A.: Medicínskogeografický pohľad na rozšírenie novotvarov na Slovensku na báze mortality. *Geografický časopis*, 32, 1980, s. 262 – 275.
- [48] Kusendová, D., Bačík, V.: Vizualizácia prognostických dát v prostredí internetu. *Forum Statisticum Slovacum*, 5, 2009, s. 75 – 80.
- [49] Lauko, V., Nemček, P.: Aktuálne zmeny v populačnom vývoji kopaničiarskeho regiónu Myjavy. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 41, 1998, s. 123 – 136.
- [50] Mann, A. B.: Vývoj rómskej rodiny na príklade troch spišských obcí. *Demografie*, 34, 1992, s. 118 – 130.
- [51] Mariot, P.: Základné črty imigrácie do Nitry. *Geografický časopis*, 27, 1975 a s. 35 – 44.
- [52] Mariot, P.: Základné črty imigrácie na Slovensku. *Studia Geographica*, 51, 1975 b, s. 163 – 166.
- [53] Mariot, P.: Problems Concerning the Study of Population Migration in Slovakia. *Geografický časopis*, 28, 1976, s. 154 – 161.
- [54] Matlovič, R.: Priestorová redistribúcia obyvateľstva Prešova v poslednom medzicenzovom období z pohľadu Clarkovej koncepcie. In Hochmuth, Z. ed. *Reliéf a integrovaný výskum krajiny*. Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, Prešov, 1995, s. 129 – 139.
- [55] Matlovič, R.: Geografia obyvateľstva Slovenska so zreteľom na Rómsku komunitu. *Prešovská univerzita, Prešov*, 2005.
- [56] Matulník, J., Pastor, K.: Pokles pôrodnosti na Slovensku ako deviácia a ako výsledný problém. *Sociológia*, 29, 1997, s. 549 – 562.
- [57] Matulník, J.: Ideová dimenzia druhej demografickej revolúcie. In: *Súčasný populačný vývoj na Slovensku v európskom kontexte*. Zborník referátov z 8. slovenskej demografickej konferencie. Slovenská štatistická a demografická spoločnosť, Rajecké Teplice, 2001, s. 138 – 141.
- [58] Mészáros, J.: *Vybrané metódy výpočtu tabuliek života*. Infostat, Bratislava, 2004.
- [59] Mészáros, J.: *Atlas úmrtnosti Slovenska 1993 – 2007*. Infostat, Bratislava, 2008.
- [60] Mészáros, J.: *Výpočet strednej dĺžky života v zdraví (metodický materiál)*. Infostat, Bratislava, 2009.
- [61] Michálek, A.: Zmeny vekovej štruktúry obyvateľstva na mezoregionálnej a mikroregionálnej úrovni. *Slovenská štatistika a demografia*, 5, 1995, s. 17 – 27.
- [62] Mládek, J.: *Základy geografie obyvateľstva*. SPN, Bratislava, 1992.
- [63] Mládek, J.: Národnostná štruktúra obyvateľstva Slovenska a procesy jeho starnutia. In: *Fenomén národnosti a náboženstva v demografii strednej Európy*. Zborník príspevkov z 5. slovenskej demografickej konferencie. Slovenská štatistická a demografická spoločnosť, Bratislava, 1995, s. 98 – 104.
- [64] Mládek, J. ed.: *Demogeografia Slovenska. Vývoj obyvateľstva, jeho dynamika,*

- vidiecke obyvateľstvo. Univerzita Komenského, Bratislava, 1998.
- [65] Mládek, J.: Druhý demografický prechod a Slovensko. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Folia Geographica*, 2, 1998, s. 42 – 52.
- [66] Mládek, J.: Aktuálne smery výskumu v demogeografii. *Geografický časopis*, 52, 2000, s. 41 – 50.
- [67] Mládek, J., Chovancová, J.: Priestorová diferencovanosť natality obyvateľstva (regionálna dimenzia Európy, Slovenska a východného Slovenska). In *Pôrodnosť a vybrané aspekty reprodukcie obyvateľstva. Zborník príspevkov zo 6. Slovenskej demografickej konferencie. Slovenská štatistická a demografická spoločnosť*, 1997, s. 78 – 85.
- [68] Mládek, J., Káčerová, M.: Analysis of population ageing in Slovakia: Time and regional dimensions. *Geografický časopis*, 60, 2008, s. 179 – 197.
- [69] Očovský, Š.: Typizácia zmien počtu obyvateľstva na príklade Československa v rokoch 1960 – 1966. *Geografický časopis*, 20, 1968, s. 56 – 71.
- [70] Očovský, Š.: Faktory zmien etnickej štruktúry obyvateľstva na Slovensku v 20. storočí. *Geographia Slovaca*, 1, 1992, s. 47 – 54.
- [71] Očovský, Š.: Populačné a ekonomické dôsledky migrácie medzi Českou a Slovenskou republikou. In: Očovský, Š., Volná, A. eds. *Populačné zdroje regionálneho rozvoja Slovenska. Slovenská štatistická a demografická spoločnosť*, Bratislava, 1993, s. 73 – 81.
- [72] Olas, G.: Vývoj obyvateľstva horného Požitia v r. 1869 – 1970. *Geografický časopis*, 28, 1976, s. 367 – 377.
- [73] Paulov, J., Poláčik, Š.: Kalibrácia a testovanie gravitačného modelu na migračných dátach. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 17, 1979, s. 209 – 232.
- [74] Pastor, K.: Potratovosť, antikoncepcia a populačné klíma. *Slovenská štatistika a demografia*, 1, 1991, s. 51 – 61.
- [75] Pastor, K.: Religiozita ako demografický faktor. *Slovenská štatistika a demografia*, 4, 1994, s. 13 – 23.
- [76] Pastor, K.: Súčasný populačný vývoj na Slovensku a demografické teórie. *Slovenská štatistika a demografia*, 7, 1997, s. 45 – 58.
- [77] Pastor, K.: Druhá demografická revolúcia. In: *Zborník 30 rokov Slovenskej štatistickej a demografickej spoločnosti. Slovenská štatistická a demografická spoločnosť*, Bratislava, 1998, s. 34 – 36.
- [78] Pastor, K.: Rodina a rodinná politika v druhej demografickej revolúcii. In: *Rodina v ohrození – výzva pre sociálne vedy. Zborník k 10. výročiu obnovenia Trnavskej Univerzity v Trnave. Katedra sociológie Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity, Trnava, 2002*, s. 30 – 41.
- [79] Pastor, K.: Demografické zmeny v reťazci príčin a následkov. In: *Matulník, J. ed. Sociálne a zdravotné dôsledky zmien demografického správania na Slovensku ako výskumný problém. Studia Sociologica universitatis Tyrnaviensis*, 2, 2004, s. 33 – 52.
- [80] Piscová, M.: Manželské a reprodukčné správanie populácie Slovenska (Niektoré paralely päť rokov po....). In: *Zborník príspevkov z 5. slovenskej demografickej konferencie. Slovenská štatistická a demografická spoločnosť*, Bratislava, 1995, s. 142 – 151.

- [81] Podolák, P.: Medziokresná migrácia na Slovensku. *Geographia Slovaca*, 7, 1994, s.137 – 145.
- [82] Podolák, P.: Interregional Migration Pattern in Slovakia – Efficiency Analysis and Demographic Consequences. *Geoforum*, 26, 1995, s. 65 – 74.
- [83] Podolák, P.: Vybrané aspekty demografického vývoja západného Slovenska. *Geographia Slovaca*, 12, 1997, s.137 – 144.
- [84] Podolák, P.: Centre and Hinterland – Migration Relations. *Acta Facultatis Universitatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Folia Geographica*, 5, 2002, s.143 – 145.
- [85] Popjaková, D.: Demografický vývoj mesta Bardejov v priemete transformácie jeho priestorovej štruktúry. In: Kónya, P., Matlovič, R. eds. *Obyvateľstvo Karpatskej kotliny*, I., Universum, Prešov, 1997, s. 196 – 214.
- [86] Potančoková, M., Vaňo, B., Pilinská, V., Jurčová, D.: Slovakia: Fertility between tradition and modernity. In Frejka, T., Sobotka, T., Hoem, J.M., Toulemon, L. (eds). *Childbearing trends and policies in Europe. Demographic Research, Special Collection 7*, 2008, s. 973 – 1018.
- [87] Potančoková, M.: Odkladanie materstva na Slovensku do vyššieho veku vo svetle štatistických a kvalitatívnych dát. In: Bleha, B., ed. *Populačný vývoj Slovenska na prelome tisícročí – Kontinuita či nová éra?* Geografika, Bratislava, 2009, s. 39 – 60.
- [88] Príkazský, V. st., Príkazský, V. ml.: Stredná dĺžka života pri narodení v rokoch 1981 – 1985 a 1986 – 1990 v okresoch Slovenska. *Slovenská štatistika a demografia*, 2, 1992, s. 46 – 51.
- [89] Srb, V.: Obyvateľstvo Československa v letech 1918 – 1968. *Demografie*, 10, 1968, s. 289 – 306.
- [90] Srb, V.: Obyvateľstvo Slovenska 1918 – 1938. *Infostat*, Bratislava, 2002.
- [91] Stolárik, M.: Slovak Migration from Europe to North America, 1870 – 1918. *Slovak Studies*, 20, 1980, s. 5 – 137.
- [92] Svetoň, J.: Vývoj triednej štruktúry obyvateľstva Slovenska za kapitalizmu. *Ekonomický časopis*, 2, 1954, s. 522 – 546.
- [93] Svetoň, J.: Migračné pohyby obyvateľstva Slovenska v predmnichovskej republike. *Ekonomický časopis*, 4, 1956, s. 347 – 363.
- [94] Šprocha, B.: Stručný náčrt populačného vývoja Slovenska v medzivojnovom období. *Slovenská štatistika a demografia*, 2 – 3, 2008, s. 40 – 55.
- [95] Šprocha, B., Pukačová, J.: Špecifická rómskej populácie na Slovensku. In: Bleha, B., ed. *Populačný vývoj Slovenska na prelome tisícročí – Kontinuita či nová éra?* Geografika, Bratislava, 2009, s.166 – 186.
- [96] Štecová, L.: Vývoj počtu obyvateľov v okrese Prešov v r. 1869 – 1970. In: *Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Prírodné vedy*, 20, 1983, s. 319 – 336.
- [97] Tajták, L.: Vývin, pohyb a štruktúralne zmeny obyvateľstva na Slovensku v predvojnovom období (1900 – 1914). *Studia Historica Slovaca*, 10, 1980, s.43 –86.
- [98] Tirpák, M., Ševčíková, V.: Demografický vývoj v Slovenskej republike v roku 1996 s výhľadom do roku 2000. *Slovenská štatistika a demografia*, 7, 1997, s. 4 – 34.
- [99] Tirpák, M., Ševčíková, V.: Diferenciácia populačného vývoja v krajoch

- a okresoch podľa nového územného a správneho usporiadania Slovenskej republiky. Slovenská štatistika a demografia, 8, 1998, s. 44 – 61.
- [100] Tišliar, P.: Úvod do problematiky sčítania obyvateľstva Slovenska v roku 1919, Slovenská štatistika a demografia, 16, 2006, s. 73 – 93.
- [101] Vaňo, B.: Využitie mikrocenzu v demografii. Slovenská štatistika a demografia, 5, 1995, s. 67 – 77.
- [102] Vaňo, B.: Trendy populačného vývoja. In: Slovenská republika včera a dnes. Bratislava, Slovenská informačná agentúra, 1996, s. 89 – 96.
- [103] Vaňo, B.: Vývoj sobášnosti a rozvodovosti v Slovenskej republike. Slovenská štatistika a demografia, 8, 1998, s. 15 – 31.
- [104] Vaňo, B., ed.: Populačný vývoj v Slovenskej republike 1999. Infostat, Bratislava, 2000.
- [105] Vaňo, B. et al.: Súčasný stav demografie na Slovensku. Výskumné demografické centrum. Bratislava, 2000.
- [106] Vaňo, B.: Prognóza vývoja obyvateľstva v SR do roku 2050. Infostat, Bratislava, 2002 a.
- [107] Vaňo, B.: Prognóza vývoja rómskeho obyvateľstva v SR do roku 2025. Infostat, Bratislava, 2002 b.
- [108] Vaňo, B.: Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch SR do roku 2025. Infostat, Bratislava, 2004.
- [109] Vereš, P.: Vývoj plodnosti na Slovensku 1880 – 1910. Demografie, 25, 1983, s. 203 – 208.
- [110] Vereš, P.: Regionálny vývoj plodnosti na Slovensku v rokoch 1910 – 1980. Demografie, 28, 1986, s. 110 – 117.
- [111] Verešik, J.: Príspevok ku geografii obyvateľstva Trnavy. Geografický časopis, 8, 1956, s. 65 – 85.
- [112] Verešik, J.: The Age Composition of Population in Slovakia. Geografický časopis, 36, 1984, s. 392 – 412.
- [113] Vojtko, D.: Demografia pre ekonómov. Fakulta riadenia Vysokej školy ekonomickej, Bratislava, 1976.
- [114] Volná, A.: Determinanty strednej dĺžky života v Slovenskej republike. Slovenská štatistika a demografia, 1, 1991, s. 25 – 34.
- [115] Volná, A., Mistríková, Ľ., Heřmanová, D.: Počet detí, manželstvo a rodičovstvo v populačných zámeroch slovenských vysokoškolských študentov. Slovenská štatistika a demografia, 9, 1999, s. 45 – 57.

SÚHRN

Príspevok hltne a komplexne opisuje a hodnotí vývoj slovenskej demografie a populačnej geografie v období pred rokom 1989 a po roku 1989, pričom sa zameriava aj na rozlíšenie demografických prác a prác, kde bolo uplatnené priestorové (geografické) hľadisko. Okrem samotného naznačenia trajektórie vývoja sa príspevok pokúša naznačiť aj slabé miesta a hlavné výzvy slovenskej demografie a populačnej geografie.

Viacere výzvy čakajú na poli priestorových, populačno-geografických výskumov. Bolo by vhodné aplikovať nové prístupy k meraniu demografických regio-

nálnych, ale aj priestorových nerovnomerností, pokúsiť sa o identifikáciu – regionalizáciu (a následne ich regionálnu typizáciu) „čirých“ regionálnych populácií, keďže administratívne útvary tak z funkčného hľadiska, ako ani z demografického hľadiska nespĺňajú požadované atribúty. Možno s istotou konštatovať, že na poli slovenskej demografie a demogeografie čaká odborníkov ešte veľa práce. Cieľom musí byť produkovanie takých vedeckých výstupov, ktoré vydobýjú týmto vedným disciplinám všeobecné uznanie a pozornosť aj v medzinárodnom alebo aspoň v európskom kontexte.

Špeciálnu pozornosť si zasluhuje ďalšie skúmanie demografických procesov, početnosti a zloženia rómskej populácie vrátane prognózy jej vývoja. Analýzy naznačujú, že vysoká plodnosť v kombinácii so štruktúrnym momentom bude pôsobiť na výrazný populačný rast (v porovnaní so slovenským priemerom), so všetkými predovšetkým sociálnymi a makroekonomickými dôsledkami. Nielen prognózy rómskej populácie, ale aj aktualizácia národných a regionálnych prognóz sú dôležitým výskumným momentom hlavne v kontexte prichádzajúceho cenzu. Žiadajú sa nové teoretické prístupy a aplikácia aktuálnych metodologických prístupov (probabilistické, mikrosimulácie).

Hoci skúmanie vplyvov a dosahov na spoločnosť a regióny nie je v jadre vedeckého záujmu demografie ani demogeografie, ich zástupcovia sa na nich dlhodobo spolupodieľajú. V tejto súvislosti by sme spomenuli (momentálne vyhodnocovaný) prieskum postojov volených predstaviteľov samosprávy k demografickým otázkam. Aktuálne sú výsledky demografických analýz aj prognóz v strategickom plánovaní regiónov a obcí, ktoré takto približujú výsledky výskumu potrebám praxe.

SUMMARY

The article thoroughly describes and evaluates the development of Slovak demography and population geography in the period before and after 1989 with reference to the distinction of demographic works and the works where territorial (geographical) aspect was used. Besides the trajectory of development, the article attempts to focus on the weak points and the main challenges of Slovak demography and population geography.

There are various challenges in the field of territorial, population and geographical researches. It would be advised to apply new measurement approaches for demographical regional and also territorial inequalities and strive for the identification-regionalisation (and its follow-up regional typization) of regional populations since the administrative units do not meet the required attributes neither from functional nor from demographic viewpoints. It can be firmly claimed that there is a lot to do in the field of Slovak demography and population geography. The aim should be to produce scientific outputs which shall contribute to the recognition of scientific disciplines at an international or at least European level.

A special attention needs to be drawn to the study of demographical processes, frequency and the composition of Roma population and to the prognosis of its develop-

ment as well. According to the analyses the high fertility in combination with the structure moment will result in considerable population growth with all its social and macroeconomical consequences. Not only the prognoses of Roma population but also the updating of national and regional prognoses are important for the research. There is also a need for new theoretical approaches and the application of current methodological approaches (probabilistic and microsimulation).

However, demography and demogeography are not primarily interested in exploring the impacts on society, their representatives have been collaborating continuously. In this sense, we should mention the currently evaluated attitude survey of the elected representatives of local governments on demographic issues. Currently the results of demographic analyses and prognoses are in the regional and municipal strategic planning.